

Wrocław, 24.08.2023 r.

dr hab. Janusz Marek Lichtarski, prof. UEW
Katedra Zarządzania Strategicznego
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr inż. Tomasza Prokopowicza

pt. *Model oceny ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa wspomagający proces zarządzania strategicznego*, napisanej pod kierunkiem dr hab. Janusza Zawily-Niedźwiedzkiego, prof. uczelni oraz promotora pomocniczego dr Arkadiusza Szymanka

1. Wstęp

Podstawą sporządzenia niniejszej recenzji jest pismo Dziekana Wydziału Zarządzania Politechniki Warszawskiej, dr hab. inż. Jarosława Domańskiego, z dnia 3 lipca 2023 roku informujące o powołaniu mnie na recenzenta. Mając na uwadze kryteria i wymogi stawiane rozprawom doktorskim w kolejnych punktach niniejszej oceny zwróciłem na następujące aspekty rozprawy: (1) ocena problemu badawczego (jego oryginalności, ważności i aktualności), zakresu rozprawy, celów pracy i postawionych pytań badawczych, (2) ocena wykorzystanych metod badawczych i źródeł informacji, (3) ocena struktury pracy i ocena merytoryczna jej poszczególnych części, (4) ocena językowej i formalnej strony rozprawy. Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny i lokuje się w obszarze nauk o zarządzaniu i jakości. Recenzowana praca liczy 167 stron tekstu, nie licząc spisów i załączników zawierających szczegółowe wyniki eksperymentów badawczych.

2. Ocena problemu badawczego, zakresu rozprawy, celów pracy i pytań badawczych

W toku badań literaturowych Autor identyfikuje lukę badawczą, związaną z brakiem modelu oceny ekonomiczno-finansowej na potrzeby wspomagania procesu zarządzania strategicznego. Tak zidentyfikowana luka badawcza nakreśla ogólny cel rozprawy związany z opracowaniem ww. modelu. Trzy główne pytania badawcze (s. 19) prowadzą do sformułowania problemu badawczego. Pytania te są poprawnie sformułowane, powiązane z celem pracy i ze sobą nawzajem. Część teoretyczna pracy obejmuje przegląd różnorodnych źródeł literatury z zakresu zarządzania

strategicznego (rozdział 1) i zasady charakteryzacji Gorbatova (rozdział 2), stanowiącej podstawę proponowanego rozwiązania. Część empiryczna pracy obejmuje opracowanie modelu na bazie analizy danych spółek giełdowych (2019-2021) i propozycję zastosowania tego modelu dla celowo dobranego podmiotu. Rozważania odnoszą się do spółek notowanych na GPW, co stanowi pewnego rodzaju ograniczenie zastosowania opracowanego modelu. Problematyka badawcza pracy odpowiada potrzebom praktyki zarządzania.

W kontekście poruszanej przez Autora problematyki i opracowanego modelu oceny ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa rodzą się pewne pytania i wątpliwości. Po pierwsze, kondycja ekonomiczno-finansowa i kurs akcji przedsiębiorstwa to funkcje wielu zmiennych (wewnętrznych i zewnętrznych) i w szczególności w krótkim okresie nie zawsze są one bezpośrednio związane ze strategią firmy (czasami pojedyncze wydarzenia w otoczeniu, np. pandemia lub wojna czy np. wypowiedź polityka mogą wpłynąć na kurs akcji/sytuację ekonomiczną firmy). Po drugie, pewne zmienne (wskaźniki) mogą nie do końca odzwierciedlać stan faktyczny, tj. zewnętrzne sprawozdania finansowe mogą być (celowo?) „zniekształcone” w wyniku optymalizacji podatkowej, kreatywnej księgowości itd., a zarządzający w rzeczywistości bazują na innym zestawie danych, dostarczanych np. przez rachunkowość zarządczą i controlling. Po trzecie, nasuwa się pytanie czy głównym celem i wyznacznikiem działań strategicznych przedsiębiorstwa jest/powinien być wzrost wartości firmy mierzony kursem akcji? Wydaje się to dyskusyjne i zależne od perspektywy (zob. np. stakeholders czy menedżeryzm), szczególnie w kontekście współczesnych wyzwań związanych z bezpieczeństwem (wojna w Ukrainie), kryzysem klimatycznym, trendami dotyczącymi CSR czy ESG, itd. W końcu, analizowany okres (2019-2021) to czas dużych turbulencji które mogły zniekształcić dane finansowe i kurs akcji badanych spółek, a brak włączenia z próby podmiotów zależnych od polityki (Spółek Skarbu Państwa) naraża na wpływ dodatkowych czynników związanych z obszarem otoczenia prawno-politycznego. Wątpliwości te stanowią o pewnych ograniczeniach opracowanego modelu i wskazują na jego ostrożne wykorzystanie. Nie podważa to oczywiście sensowności stosowania tego rodzaju rozwiązań wspierających decydentów strategicznych. Niezależnie od wskazanych wątpliwości i pytań, zaproponowane „zmatematyzowane” podejście do oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej z wykorzystaniem benchmarkingu, oraz wspomaganie decyzji strategicznych (oceny strategii, podejmowania działań korygujących) jest interesujące, oryginalne (poza pracami Autora z wykorzystaniem zasady charakteryzacji w polskojęzycznej literaturze natrafiłem w zasadzie jedynie na prace E. Kulińskiej

w obszarze logistyki) i ma walory aplikacyjne. Podsumowując, pozytywnie oceniam dokonany przez Autora wybór problemu badawczego, sposób sformułowania celu i pytań badawczych, natomiast postawiona w pracy teza wydaje się niepotrzebna w kontekście celów i charakteru pracy.

3. Ocena wykorzystanych metod badawczych i źródeł informacji

Całość procedury badawczej została poprawnie zaplanowana i podporządkowana głównemu celowi rozprawy. Przegląd literatury jest wystarczający dla realizacji postawionego celu pracy, uwzględniono dorobek zarówno krajowych, jak i zagranicznych autorów. Z kolei mocną stroną badań empirycznych jest wykorzystanie „twardych” danych finansowych, a nie np. powszechnie stosownych subiektywnych ocen respondentów. Wykorzystanie zasady charakteryzacji Gorbatova jest interesującym i na pewno oryginalnym podejściem, chociaż rozważania te są trudne w odbiorze dla badaczy reprezentujących bardziej humanistyczne podejście, a tym bardziej dla praktyków zarządzania. Może to ograniczać wykorzystanie proponowanego rozwiązania jeśli nie zostanie przedstawione w bardziej przystępnej formie. Podsumowując, przyjęte w pracy metody badawcze i metody analizy danych zostały dobrane i zastosowane poprawnie.

4. Ocena struktury pracy i ocena merytoryczna poszczególnych części

Układ pracy jest logiczny, całość składa się z wstępu i czterech rozdziałów głównych. Cała praca jest bardzo zwięzła, przejrzysta i konkretna, nie zawiera żadnych zbędnych treści. Z warsztatowego punktu widzenia można było wydzielić w strukturze rozdział metodyczny, poświęcony opisowi projektu badań (research design), procedurze badawczej (obecne 3.1.), zastosowanym metodom oraz kryteriom doboru badanych podmiotów (do analizy danych i prezentacji koncepcji). Elementy te są zawarte w pracy, ale ułożenie ich w jednym oddzielnym rozdziale uczyniłoby strukturę pracy bardziej przejrzystą. Pozytywnie oceniam zabieg przeniesienia do załącznika części wyników szczegółowych, tj. logicznych funkcji zadaniowych i ich grafów co ułatwia odbiór dość złożonej materii. Ogólnie, w całej pracy tytuły poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów odzwierciedlają ich zawartość, są zwięzłe i poprawnie sformułowane.

Wstęp pracy został napisany poprawnie, a jego celem jest wprowadzenie czytelnika w problematykę pracy, kontekst prowadzonych badań, ukazanie luki badawczej i zasygnalizowanie struktury pracy.

Pierwszy rozdział pracy poświęcony został przybliżeniu pojęcia, istoty i ewolucji (szkół) zarządzania strategicznego. Autor na bazie przeglądu literatury ukazuje ZS jako złożony i wielowymiarowy proces, oparty na cyklu PDCA. Autor wskazuje również na błędy i niedostatki w realizacji ZS, podkreślając m.in. rzadkie wykorzystywanie danych o stanie ekonomiczno-finansowym (własnych i benchmarków) w kontroli strategicznej i podejmowaniu działań korygujących. Konkludując, pierwszy rozdział stanowi poprawne merytorycznie wprowadzenie do dalszych rozważań, rysuje szeroki kontekst prowadzonych badań i podkreśla potrzebę opracowania proponowanego w dalszej części pracy modelu.

Drugi rozdział przedstawia założenia i istotę zasady charakteryzacji Gorbatova. Metoda polegająca na identyfikacji powiązań strukturalno-funkcjonalnych, w tym przypadku pomiędzy cechami podmiotów gospodarczych (wskaźnikami), a ich funkcjonowaniem (kursem akcji) jest interesująca i rzadko stosowana w modelowaniu zjawisk ekonomicznych. Nie podejmuję się oceny poprawności merytorycznej tej części pracy, tj. poprawności wzorów, przyjmując, że Autor jest w tym obszarze ekspertem, co potwierdzają wcześniejsze badania Autora związane wykorzystaniem zasady charakteryzacji do oceny ryzyka upadłości (2007-2009) czy modelowania zjawisk na GPW.

Trzeci rozdział zawiera wyniki eksperymentów badawczych, w tym zestaw wskaźników (21 miar dotyczących rentowności, płynności, sprawności i zadłużenia wspólnie opisujących stan ekonomiczno-finansowy firmy), funkcje zadaniowe i ich grafowe modele. Dla grup „wzrostowych” i „spadkowych” spółek i każdego z analizowanych okresów opracowano grafowe modele struktury, dając podstawy do weryfikacji założeń teoretycznych. Przyjęcie podejścia dychotomicznego do zmian kursu akcji jest pewnym uproszczeniem (to czy kurs wzrósł czy spadł jest ważne, ale istotny jest zakres tej zmiany), a zatem rodzi się pytanie czy w ramach stosowanej metody (np. w ramach kolejnych przybliżeń) istnieje możliwość podziału na większą liczbę „stanów”, np. określanych na bazie przedziałów procentowych? Kolejne pytanie dotyczy tego czy dla wszystkich podmiotów, bez względu np. na klasę wielkości (średnie – duże), własność (prywatne – SSP) itd., zawsze te same cechy charakterystyczne związane są z określonym funkcjonowaniem (efektem)? Może warto byłoby poszukać prawidłowości w podgrupach? Dałoby to bardziej analityczny obraz rzeczywistości i w efekcie możliwość stosowania benchmarków nie tylko branżowych, ale także w ramach wielkości, własności itd.

Rozdział czwarty to kontynuacja rozważań empirycznych przybliżająca koncepcję zastosowania grafowych modeli struktury na potrzeby wsparcia procesu ZS. Na bazie celowo

dobranego przypadku (spełniającego założone kryteria inkluzji) zastosowano opisaną wcześniej metodykę/analizę, wspomagając się autorskim oprogramowaniem. Wydaje się, że ten aspekt, tj. wsparcia informatycznego, nie został wystarczająco mocno zaakcentowany w pracy, a może być uznany za wkład Autora. Przeprowadzona analiza pozwoliła na wskazanie działań korygujących w zakresie opisanych wcześniej wskaźników finansowych firmy. I o ile wskazanie w jakich obszarach (rentowność, płynność itd.) i co należy zrobić jest pewną wskazówką dla praktyki ZS, to pewien niedosyt odczuwam w zakresie środków/narzędzi ich osiągnięcia tych celów (czyli nie tylko co należy zrobić, ale również JAK). Tego rodzaju rozważania, tj. analiza konkretnych działań usprawniających i dostosowań lub choćby dywagacji w tym zakresie (wskazanie alternatyw, szerszego spektrum możliwych działań) byłby pożądane przez praktyków zarządzania strategicznego. Benchmarking to przecież także, a może przede wszystkim (w kontekście benchmarkingu konkurencyjnego), poszukiwanie informacji na temat tego JAK realizować określone cele. Wymagałoby to oczywiście pogłębienia badań z wykorzystaniem metody studium przypadku i zebrania informacji o podejmowanych przez badaną firmę działaniach, ale wartość aplikacyjna i dydaktyczna ocenianej pracy była z pewnością większa. Autor sygnalizuje co prawda pewne działania (czy raczej ich ogólne kierunki) w odniesieniu np. do obszaru rentowności (s. 145), ale szkoda, że nie pokusił się o rozszerzenie tego fragmentu i podobnych rozważań w przypadku pozostałych obszarów.

Całość pracy wieńczy zakończenie syntetycznie podsumowujące sposób rozwiązania postawionego problemu badawczego i wskazujące na kierunki dalszych badań/zastosowań praktycznych prezentowanego modelu. W mojej ocenie niedostatecznie zasygnalizowano ograniczenia badawcze, co m.in. skutkowało pojawieniem się sygnalizowanych wcześniej pytań i wątpliwości. Warto wziąć to pod uwagę przy upowszechnianiu wyników badań w przyszłości.

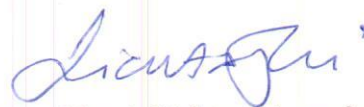
Podsumowując, całość rozważań zawartych w pracy oceniam pozytywnie, doceniając przede wszystkim sposób rozwiązania problemu naukowego, w tym oryginalność podejścia, jego interdyscyplinarny charakter (włączenie metod matematycznych), bazowanie na konkretnych danych empirycznych (sprawozdaniach) i logikę wywodu. Treść poszczególnych rozdziałów potwierdza głęboką wiedzę merytoryczną Autora, posiadanie umiejętności analitycznych, rozumienie istoty zarządzania strategicznego, a także od strony metodycznej umiejętności stawiania złożonych problemów badawczych, analizy danych i interpretacji wyników w celu ich rozwiązania.

5. Ocena językowej i formalnej strony rozprawy

Praca jest napisana poprawnym i zrozumiałym językiem (również dla praktyków, mimo złożoności i skomplikowania podejmowanej problematyki), z zachowaniem logiki wywodu i rygoru pojęciowego. W kilku miejscach pojawia się termin „menadżer”, zamiast „menedżer” (to właściwe określenie występuje natomiast przy cytowaniach innych autorów), co oczywiście nie wpływa na ogólnie wysoką ocenę strony językowej. Rysunki, wykresy i tabele zostały poprawnie wykonane i uatrakcyjniają lekturę tekstu, jednak niektóre rysunki (grafy) ze względu na swoją zawartość są mało czytelne, ale rozumiem, że ograniczenia wynikają z formatu (na potrzeby recenzji pracy można było załączyć plik/link z wersją elektroniczną). Ze względu na specyfikę i złożoność tematyki doceniam wysiłki Autora w definiowaniu podstawowych pojęć w przypisach dolnych pracy, a także dołączony tezaursus. Było to pomocne w lekturze interesującej, ale trudnej w odbiorze rozprawy.

6. Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym i oryginalnym opracowaniem naukowym poświęconym rozwiązaniu istotnego problemu badawczego. Problem badawczy został sformułowany prawidłowo, a do jego rozwiązania wykorzystano oryginalne, dobrze opisane i uzasadnione metody i narzędzia. Lektura rozprawy potwierdza, że Autor posiada głęboką wiedzę teoretyczną w obszarze analizowanych zjawisk (zarówno związanych ze stosowaną metodą, jak również procesem ZS) oraz posiada niezbędny warsztat metodyczny i umiejętności rozwiązywania problemów naukowych. Tym samym stwierdzam, że recenzowana praca spełnia warunki ustawowe stawiane pracom doktorskim. Pracę oceniam pozytywnie, a zasygnalizowane wcześniej uwagi i wątpliwości stanowią zaproszenie do szerszej dyskusji podczas obrony, a także do kontynuowania badań w tym zakresie. Podsumowując, rozprawa doktorska Pana mgr inż. Tomasza Prokopowicza pt. *Model oceny ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa wspomagający proces zarządzania strategicznego*, napisana na Politechnice Warszawskiej pod kierunkiem promotora dr hab. Janusza Zawiły-Niedźwiedzkiego, prof. uczelni i promotora pomocniczego dr Arkadiusza Szymanka, spełnia wymogi ustawowe stawiane pracom doktorskim i wnoszę o jej dalsze procedowanie.

dr hab. Janusz Marek Lichtarski, prof. UEW